

ΑΠΟΜΑΓΝΗΤΟΦΩΝΗΣΗ

Πληροφορητής: Σωτήρης Χριστοφή

Ερευνητής: Ανδρέας Χριστοφή

Μέρος 1

00:00:00

Προσωπικά στοιχεία και θητεία 1967-1969.

00:35:00

Σ.Χ.: Όταν έγινε το Πραξικόπημα εμάς που ήμασταν στην αστυνομία μας έπαυσαν [...]. Εγώ ήμουν στην Προεδρική Φρουρά (...) Μετά ανάλαβε ο κύριος Νίκος Θρασυβούλου, και είχε το επιτελείο του, ο Γεώργιος Λοΐζου άλλος Αρκόγιωρκος, ο Χριστάκης ο Προκοπίου [...].

Α.Χ.: Η δύναμη της Φρουράς πόση ήταν;

Σ.Χ.: Καμιά 300 άτομα αν δε με απατά η μνήμη μου. Διότι εγώ ήμουν στη Φρουρά αλλά στα όπλα [...].

Α.Χ.: Γιατί έγινε το Πραξικόπημα στις 8 και 20 το πρωί;

Σ.Χ.: Πιστεύω για να έχει περισσότερα θύματα, διότι τη νύχτα είναι αναίμακτο που γίνεται το Πραξικόπημα.

Α.Χ.: Τα μέτρα ασφαλείας της Προεδρικής Φρουράς πότε τελείωναν;

Σ.Χ.: Τελείωναν στις 6-7 το πρωί. Διότι τις 3 τελευταίες μέρες, Παρασκευή, Σάββατο και Κυριακή, ήταν φούλ ο συναγερμός. Όταν αποχωρήσαν οι σκοπιές κ.λπ. πήγαν και οι περισσότεροι κοιμούνταν στο Εφεδρικό όταν εκδηλώθηκε το Πραξικόπημα. Και οι περισσότεροι βγήκαν και με τα σώβρακα έξω και πολεμούσαν [...].

Ενώ μία κουβέντα η οποία εν οργανωμένη, και είναι σχεδιασμένη, και αντίσταση να υπάρχει, θα υπάρξουν νεκροί, όπως υπήρξαν. Υπήρξαν 22 νεκροί καταδρομείς στο Προεδρικό και εμείς είχαμεν ένα νεκρό στο Προεδρικό τον Ευαγόρα, και τον Αθανάση Γεωργίου τον 1044 που την Αμαργέτη εις την Αρχιεπισκοπή που ήμουν εγώ.

Α.Χ.: Που σας βρίσκει το Πραξικόπημα;

Ήμουν με άδεια. Ήμουν Λευκωσία σε ένα γραφείο δίπλα που το Αθήναιο. Εκείνη την ώρα που μπήκα στο γραφείο ετύγχανε να είναι μια συμμαθήτριά μου. (...) Μόλις κάτσαμε ξεκίνησαν οι ριπές και της λέω εγώ είναι Πραξικόπημα. Και παίρνω τη μοτόρα μου, είχα μια λαμπρέττα τότε, και εν μέσω σφαιρών έκανα μια διαδρομή και ήρθα στο σπίτι μου. Μέχρι να καταλάβουν τι γινόταν, ήρθαν και άλλοι συνάδελφοι, του Λυσσαρίδη, και κάποιες μακαριακές ομάδες και φύγαμε όλοι και πήγαμε στην Αρχιεπισκοπή. Πήραμε το τσέχικο τα όπλα που ήταν εκεί και ξεκίνησε η αντίσταση. Έκανα και στην Αρχιεπισκοπή, και πάνω τη Σεβέριο Βιβλιοθήκη, πήγαμε πάνω, και σε κάτι σπίτια και αποχωρήσαμε το δειλινό που μέσα στα άρματα, δεξιά αριστερά, και ήρθαμε μέσω της Χρυσαινιώτισσας. Είχε ένα σκοπό στρατιώτη εκεί, δεν μας ρώτησε τίποτε. Και μπήκαμε από την Χρυσαινιώτισσα, Άγιο Κασσιανό, σιγά σιγά φύγαμε από τον Ορφέα και όπως είναι το τείχος όπλισαν οι στρατιώτες. Και είχε ένα, ήταν ο μακαρίτης ο Κουνναφής τότε, ο δημοσιογράφος, και μιλούσε με ένα αξιωματικό του στρατού, ο Καλόγηρος, μιλούσαν μαζί, και τους φώναξε ο Καλόγηρος με δυνατή φωνή «ρε!», τάχα να μην πυροβολήσουν. Εμείς οπλίσσαμε και είχαμε τα έτοιμα. Αν μας έριχναν να τους ρίξουμε και εμείς. Και κατεβήκαμε που το τείχος κάτω, μπήκαμε που μες την τάφρο, μπήκαμε στο Γυμνάσιο Παλλουριώτισσας, ήρθαμε από την περιοχή του Χάντακα, και ήρθαμε Καϊμακλί, και έγινε η αντίσταση.

Τη νύχτα της 15^{ης} Ιουλίου εμείναμε σε ένα καφενείο εδώ πιο κάτω, το οποίο είναι αρχυροχοιο τώρα, του Σιάλου, διότι χάσαμε επαφή.

00:43:20

Την άλλη μέρα το πρωί, 16 του μηνός, πήγα και βρήκα κάτι φίλους, πήγα και βρήκα τον μακαριστό τον Άντρο τον Φιλιππίδη της ΕΔΕΚ, ο οποίος ήταν υπεύθυνος στο Καϊμακλί. Περικύκλωσαν και το Καϊμακλί με τα άρματα μάχης, με τα BTR, και φώναζαν ότι αν δεν παραδοθεί η αντίσταση θα κρούσουμε το Καϊμακλί. Ήταν ο Ττάνος του Ναυτικού. Ε αυτοί είχαν πολυβόλο, πυροβόλα, εμείς με τα τσέχικα τι θα κάναμε; Είπαμε ότι ο καθένας θα ακολουθήσει μια πορεία και να φύγουμε. Μου λέει ο Άντρος εγώ θα φύω να πάω στο Νέο Χωριό, στο χωριό της αρραβωνιαστικιάς μου. Εγώ ήμουν παντρεμένος και είχα 2 μωρά. Είχα την κόρη μου 3 χρονών και η άλλη 1 μηνός. Φύγαμε από εκεί και χωριστήκαμε. Στις 17 πήγα σπίτι μου, να δω τα μωρά μου, πάντα με τα όπλα. Αλλά ήταν ο στρατός εκεί και με είδαν. Και ειδοποίησαν και

ήρθα και περικύκλωσαν το σπίτι το απόγευμα μαζί με άλλους συλληφθέντες. Και μου φώναζαν. Σκέφτηκα ότι αν έπαιναν και έβρισκαν το όπλο μπορεί να με σκότωσαν. Να αντισταθώ δεν μπορούσα. Τότε, δίπλωσα το όπλο, διότι ήταν πτυσσόμενο, όπως έβγαινα από την κουζίνα, κρατούσα και πιστόλι πάνω μου, είχε μια σακούλα πατάτες, και τις έριξα, και το δίπλωσα και το έβαλα μέσα. Έβαλα τις σφαιροθήκες, το πιστόλι, και όπως έβγαινα έξω, πάνω στο ττέλλι, είχε ένα άλλο ττέλλι και έπιασα και το τύλιξα τη σακούλα και κατευθύνθηκα απέναντι που ήταν ο λάκκος ο σηπτικός. Και άνοιξα και τα έριξα μέσα. Το βάθος του ήταν 2-2,5 μέτρα.

Όταν μπήκαν μέσα, πήραν θέσεις μάχης, όπλισαν, η ΕΟΚΑ Β', τούτοι όλοι. Και τους φώναξε η γυναίκα μου, που κρατούσε το βρέφος και το άλλο κρατούσε το φουστάνι «Σιγά καλέ, τι είναι αυτή η κατάσταση; Ήρθατε να συλλάβετε τον Μίτα;» [...].

Ήρθαν έκαναν μια προσωπική έρευνα, αρνήθηκαν ότι κρατούσα όπλο. Με πήραν στο ΓΕΕΦ, με έσπασαν στο ξύλο. Μάλιστα σε μια περίπτωση έσπασαν μια μπουκάλα, και του μακαριστού του Άντρου του έμπηξαν εδώ που είναι η μύτη του και έτρεχε το αίμα. Και ρώτησε ένας Έλληνας λοχαγός με φαιοπράσινα που κρατούσε πιστόλι «Τι είναι αυτοί;». Του είπαν είναι από την αντίσταση στο Καϊμακλί.

«Να τους βάλετε όλους γραμμή και να ρίξετε μια σφαίρα να τους ριπίσει όλους να τελειώνουμε, μη ρίχνουμε και σφαίρες στο γάμο του καραγκιόζη».

Κατάλαβες, τέλος πάντων. Ήταν το πνεύμα της εποχής. Δηλαδή είτε οι μεν κέρδιζαν είτε οι δε, πάλι τις ίδιες απειλές πιστεύω θα κυκλοφορούσαν στο μενού.

00:48:15

Νύχτωσε μας πήραν κεντρικές φυλακές, δεν θα αναφέρω το όνομα του ανθρώπου τούτου διότι ζει ακόμα, κάναμε μαζί στρατιώτες και ήταν ανθυπολοχαγός. Τα όπλα που κρατούσε πάνω του, που ήταν φορτωμένος, αν στεκόταν μόνος του στην Κερύνεια δεν θα κατέβαιναν οι Τούρκοι. Ε μόλις με είδε «Ρε Χριστοφή τι κάνεις;» Του είπα «Καλά...». «Με έπιασαν». «Ρε ήσουν λόκατζης και αλφαμίτης, βαθμοφόρος και ήσουν και κομμουνιστής;»

Του είπα «Καλά όποιος ήταν με τη δημοκρατία, όποιος ήθελε την ειρήνη, ήταν και κομμουνιστής; Του είπα «διψώ άφησε με να πιώ λίγο νερό». «Ε τη βρύση και πιες». Και αποχώρησε.

Είχε ένα ξανθό, γαλανομάτη, ένα μέτρο η απόσταση και εκείνος φορτωμένος όπλα. Ήρθε εκεί κοντά μου, έμεινε έβλεπε με μες τα μάτια, έμεινα και τον έβλεπα. Άρχισε να σκοτεινιάζει, Τετάρτη 17/7/74, γυρίζει το χέρι του, όπως ήμουν και στεκόμουν και, χωρίς να του κάνω τίποτε, έδωσε μου μια μέσα στα μάτια. Για 2-3 μέρες έβλεπα πεταλούδες. Και μου είπε «είναι για να με θυμάσαι». Τι να πεις εκεί; Ήταν πολίτης. Κελιά ενός ατόμου, έμεναν τρεις. Ένας μου είπε «τον ξέρω, είναι ένα παλιόπαιδο εοκαβητατζής κλέφτης» [...].

Το μόνο που είμαι ευτυχής είναι διότι δεν ήρθα αντιμέτωπος με κάποιο στρατιώτη σε εκείνον τον εμφύλιο για να σκοτώσω. Αυτό είμαι ευτυχής. [...] Εγώ δεν τον ονομάζω αδελφοκτόνο πόλεμο, διότι τα αδέρφια είναι διαφορετικές οι καταστάσεις τους. Και στην Ελλάδα έγινε, το 44-49, και είδαμε τι τράβηξε ο ελληνικός λαός, και κάναμε replay στην Κύπρο.

Μας έβαζαν στις φυλακές, ήταν ένας από το Καϊμακλί, Πέτρος Κοτσώνης, και ένας άλλος αστυνομικός του εφεδρικού από την Κοίλη της Πάφου μου είπε ότι ονομαζόταν Στέλιος. Μετά όταν ερεύνησα δεν υπήρχε έτσι όνομα, ήταν αστυνομικός μεν, δεν υπήρχε Στέλιος από την Κοίλη της Πάφου, αστυνομικός. Φαίνεται ότι φοβήθηκε το κοπελλούι τούτο, ήταν και νεαρός, ήταν από αυτούς που δεν πήγαν στρατιώτες και πήγαν στο εφεδρικό. Διότι τότε υπήρχε μια κουβέντα, με τον Μακάριο, όσοι δεν θέλουν να κάνουν θητεία, να κάνουν 2 χρόνια στο εφεδρικό και αν θέλουν να συνεχίσουν στην αστυνομία, αν όχι να μείνουν στο εφεδρικό ως αστυνομικοί. Και είχε πολλούς που διάλεξαν αντί να παίρνουν 4,5 λίρες το μήνα να παίρνουν 30.

Μέρος 2

00:00:00

Την Παρασκευή 19 μετά το μεσημέρι, άρχισαν και έβγαζαν από τις φυλακές, έρχονταν και ζητούσαν ειδικότητες. Εκείνοι που δεν είχαν οτιδήποτε εναντίον τους. Εμάς επειδή ήμασταν ενεργά μέλη, δεν μας είπαν τίποτε. Πήγαμε το βράδυ κοιμηθήκαμε, τον ύπνο του δικαίου. Κατά τις πρωινές ώρες, γύρω στις 4 το πρωί άκουσα θορύβους. Εγώ όταν ήμουν στη φυλακή ήμουν στο Special 2. Παρατηρήσαμε ανοιχτές οι πόρτες και είχε τραπεζάκια και κάθονταν με πολιτική περιβολή άνθρωποι. Βγήκα, πήγα τουαλέτα και δειλά πλησίασα. Ένας μου είπε να πάω κοντά, συμπλήρωνε έντυπα. «Έκανες στρατιώτης;», «Φυσικά έκαμα», «Που υπηρέτησες;»

«31 ΜΚ». «Είχες κάποια ειδικότητα;», «Στοιχειάρχης και σκοπευτής ΠΑΟ 57 χιλιοστών». «Ήσουν στοιχειάρχης, ήσουν βαθμοφόρος, ήσουν καταδρομέας και ήσουν και κομμουνιστής και σε είχαν στις καταδρομές;»

Πήρα το θάρρος, του είπα «συγγνώμη όποιος είχε δημοκρατικές αρχές, όποιου οι ιδέες του δεν συνέπιπταν με ακρότητες, παρόλο το νεαρό της ηλικίας μου, ήταν και κομμουνιστές;». Εγώ εκείνες τις στιγμές άκουσα για κομμουνισμούς, ήξερα εγώ τι ήταν ο κομμουνισμός;

Μου είπε «μιλάς πολλά». «Άτε ρε κουμπάρε μεν τα παρατραβάς».

Μου είπε: «Πολέμησες καμιά φορά;»

«Βεβαίως πολέμησα και έχω και εύφημο μνεία μάλιστα»

«Πότε πολέμησες;»

«Το 67 στην Κοφίνου».

«Κοφίνου; Πότε έγινε η μάχη;»

«15 Νοεμβρίου 1967 ημέρα Τετάρτη».

«Θυμάσαι τα με ώρες και ημερομηνίες.»

Του είπα «άμα ζήσεις κάτι και δεν είναι στο σινεμά που τα είδες, τα θυμάσαι».

«Σε λίγο θα φύγετε όλοι σας».

Μέχρι να τελειώσουμε ξεκίνησε η τουρκική εισβολή. Ήρθα εγώ, ο μακαριστός ο Άντρος ο Φιλιππίδης με τον αδερφό του τρεχτοί από τις κεντρικές φυλακές να έρθουμε σπίτι μας. [...].

Στο διάστημα που τρέχαμε, ίσως να ήταν και τούτο το λάθος μου, είδαμε αλεξιπτωτιστές, αεροπλάνα, ξεκίνησε ο πόλεμος. Χαθήκαμε με την παρέα μου [...].

Ήρθα σπίτι. Είδα τα μωρά μου, πήγαμε σπίτι (πατρικό) φόρεσα την φαιοπράσινη στολή, το μπερέ, ντύθηκα με τα ρούχα και καθώς πήγαινα πάνω βρήκα ένα κομμάτι σίδερο και το έκανα γάντζο. Άνοιξα το μεταλλικό καπάκι του σηπτικού. Ένα στο εκατομμύριο δεν θα το έπαιρνα, εκείνη την ημέρα έβγαλα το όπλο, τις σφαίρες, τις σφαιροθήκες και το πιστόλι μου. Τα καθάρισα και τα σκούπισα.

00:06:25

Πήγαμε στην Αθαλάσσα που ήταν η μονάδα μου. Κόσμος, η μονάδα μου ήταν ακριβώς πίσω που τα πτέλλια του τρελλάδικου. Άλλοι έπαιρναν ρούχα, άλλοι έφευγαν, εγώ ήμουν ντυμένος ήδη, κρατούσα όπλο, είχε άτομα που κρατούσαν

όπλα, άλλοι έπαιρναν από τη μονάδα. Αλλά μέχρι να πάμε εμείς ήδη ορισμένοι ξεκίνησαν και έφυγαν. Παρατηρούμε, για μια στιγμή είπε ένας «ρε έρχονται αεροπλάνα από τον Πενταδάκτυλο». Πέσαμε κάτω, είχε κάποιες ακακίες, μπήκαμε από κάτω, πυροβόλησαν και έδωσαν γύρο. Σηκωθήκαμε και δεν βρισκόταν κανένας εκεί. Μείναμε 12-14 άτομα. Κρατούσαμε όπλα, άλλοι μαρτίνια άλλοι στεν, και δεν γνωριζόμασταν μεταξύ μας [...]. Παρατηρούμε το χωράφι απέναντι, γέμισε πελλούς. Ξαναφωνάζει ένας, «ρε έρχονται τα αεροπλάνα.» Οι πελλοί τι έκαναν; Χαιρετούσαν τα αεροπλάνα. Εκείνοι ήξεραν ότι είχε στρατόπεδο εκεί. Οι πληροφορίες των Τούρκων ήταν με ακρίβεια. Βομβάρδιζαν, σκότωσαν νομίζω 32 άτομα, γέμισε ένας κάμπος ακρωτηριασμένους [...].

Από εκεί ρώτησε ένας αν υπήρχε κάποιος βαθμοφόρος. Εγώ δεν είπα κάτι. Ένας ήταν υποδεκανέας, απάντησα και εγώ ότι ήμουν λοχίας. Είπε ότι άκουσε πως μονάδα μας μετακινήθηκε και πήγε στην ΕΛΔΥΚ. Σκέφτηκα ότι ακουγόταν λογικό διότι εμείς ως καταδρομείς μπορεί να πηγαίναμε ως εφεδρεία στην ΕΛΔΥΚ. Ο Διοικητής της ΕΛΔΥΚ το έσκασε και άφησε υπεύθυνο τον στρατοπεδάρχη. Πήρε μια διμοιρία και έφυγε για τη Μαλούντα. Λέει, έχω ένα φορτηγάκι που πουλούν καρπούζια, και μπήκαμε όλοι μέσα να πάμε στην ΕΛΔΥΚ.

00:09:40

Πήγαμε στην ΕΛΔΥΚ, γινόταν χαμός. Είμαι ευτυχής που γνώρισα ένα λοχαγό, οι ήρωες γονυπετούν μπροστά του. Για μένα δηλαδή, παρόλο που λίγη ώρα τον είχα συναντήσει. Όπως έμαθα μετά την ιστορία του, ήταν ένας ήρωας που άμα τον έβλεπαν οι ήρωες θα σταματούσαν να λένε ότι είναι ήρωες. Αναφέρθηκα του κανονικά, είπα του ότι είμαι έφεδρος λοχίας Χριστοφή Σωτήριος της 34 ΜΚ. Λαμβάνω την τιμή να παρουσιαστώ. Διατάξτε κύριε Λοχαγέ. Γελούσε τούτος όση ώρα του μιλούσα και διερωτήθηκα. Μου είπε, «λοχία να κάνουμε μια χειραψία;». Του είπα «να κάνουμε κύριε λοχαγέ». «Εγώ είμαι ο Σταυριανάκος Σωτήριος», δηλαδή είχαμε το ίδιο όνομα. Με ρώτησε ποιος σας έστειλε εδώ.

Μας είπαν ότι η μονάδα μας μετατέθηκε εδώ, αλλά αν δεν ήρθαν να μείνουμε μαζί σας. Με ρώτησε τη όπλο κρατούσα και του είπα τσέχικο [...].

«Παιδιά, τα φυσίγγια που κρατάτε εσείς θα τα ρίξετε. Δεν έχουμε άλλα να σας δώσουμε. Εμείς άλλα όπλα κρατούμε. Είχαν M1, Tomson. Εμείς θα κάνουμε επίθεση Κιόνελλι Μιτζέλι».

Αυτός ήταν του Μηχανικού. Όπως έμαθα μετά που ΕΛΔΥΚάριους που πήγαμε στην ΕΛΔΥΚ και είδα τα μνημεία που έκαναν και ενδιαφέρθηκα για τον άνθρωπο τούτο, στο δεύτερο γύρο, όπως έρχονταν τα άρματα τους Τούρκους, βγήκε από το χαράκωμα με το πιστόλι, πετάχτηκε και το έβαλε μέσα στη θυρίδα να πυροβολήσει τον Τούρκο, και τον πυροβολούσαν πουπάνω οι Τούρκοι και τον σκότωσαν [...].

00:14:20

Πήγαμε στο ΓΣΠ. Ήταν το Τακτικό Συγκρότημα, Ανωτέρα. Ήρθαν κάποιοι, φώναζαν, όσοι κρατείτε όπλα επιβιβαστείτε στα λαντ ρόβερ και θέλουν βοήθεια στον Τράχωνα στο 211. Ήρθαμε στον Τράχωνα, ήταν τότε ο λοχαγός ο Χαράλαμπος ο Λόττας. Ήταν ο 3^ο Λόχος του 211 ΤΠ. Μείναμε και ξεκίνησε η μάχη, κρατούσα καμιά 250 σφαίρες. Ήρθε ένας μικρός ο οποίος είναι αγνοούμενος, 16 χρονών και μου έφερε μια τσάντα. Πιστεύω τα εκλέψαν από την Αρχιεπισκοπή ή το Προεδρικό. Πολεμήσαμε τις 20, ξημέρωσε 21, ως το απόγευμα πολεμούσαμε. Ένας άλλος, είχε αυτοκίνητο τζιπ [...]. Ήμασταν στην Παναγία του Τράχωνα πρώτα, μετά μετακινηθήκαμε στο σπίτι κάποιου Σάββα Πατίκη, τα πλάσματα φιλοξενία, πολεμήσαμε όλη τη μέρα, βγήκαμε στο χοιροστάσιο, μας επιτέθηκαν οι Τούρκοι, εμείς ήμασταν ο καθένας μόνος του, χωρίς διαταγές [...]. Οπισθοχωρήσαμε στην πρώτη γραμμή, βγάλαμε χαρακώματα όλη τη νύχτα. Μου πρότεινε ένας λόκατζης να πάμε στα Καζιβερά γιατί ήταν η μονάδα μας. Όμως η μονάδα μας βρισκόταν στο Δίκωμο [...]. Πήγαμε και ήρθαμε την ίδια νύχτα. Παραλίγο να μας σκότωναν οι δικοί μας. [...]. Επιστρέψαμε στις 22, πολεμούσαμε [...] και είχα ένα πρώτο μου ξάδελφο, ο οποίος είναι αγνοούμενος τώρα, ήταν μαζί μου στον πόλεμο. Παύλος Χριστοφή, του είπα «να μου δώσεις τη μοτόρα σου», η ώρα 4 έγινε εκεχειρία, «να πάω Καϊμακλί να δω τη γυναίκα μου και τα μωρά μου» [...] Αντί να καταλαγιάσουν οι πυροβολισμοί, οι ομοβροντίες δεν σταματούσαν. Κατά το απόγευμα, γύρω στις 1830-1900 μας έκαναν επίθεση από όλες τις πλευρές και ξαφνικά είδα ότι κρατούσαν αιχμαλώτους. Εκεί συνειδητοποίησα ότι ήμασταν τελειωμένοι. Το λάθος μου ήταν ότι είχε ένα σπιτάκι δίπλα που είχε τηλέφωνο. Και έκλεισαν οι άνθρωποι και έφυγαν και χτυπούσε συνέχεια το τηλέφωνο. Και δεν

κλώτσησα την πόρτα, διότι θα μας ειδοποιούσαν ότι οι Τούρκοι μπήκαν από την Νεάπολη και πρέπει να οπισθοχωρήσουμε. Δεν είχε διοίκηση [...].

Ο Μάκης ο Τσιαμπάρης ήταν ηλεκτρολόγος αυτοκινήτων, Τραχωνίτης, μου είπε είχε έναν που κάθεται κάτω ότι ήταν Τούρκος. Όπως μου το είπε γύρισα το όπλο εγώ και το έριξα μια ριπή. Έπιασε τα αυτιά του ο Μάκης που πυροβόλησα και γέμισε ο τόπος Τούρκους. Έμπαιναν από όλες τις πλευρές πάνοπλοι. Κρύφτηκα σε μια βεράντα. Για μια στιγμή, ένας Τούρκος από απέναντι με μπαζουκούα ατομική, έριξε ένα βλήμα και χτύπησε την κολόνα [...] Έμεινα κάτω. Το δεύτερο λάθος διότι αν έμενα εκεί δεν θα με έπαιρνε κανένας χαμπάρι. Μπήκαν, τους πήραν και έφυγαν και μόλις νύχτωνε θα έφευγα για τη Νεάπολη.

Όμως με έπνιξε ο καπνός, βγήκα και είδα να έρχονται δύο Τούρκοι. Τους πυροβόλησα. Ο ένας είχε ρίξει ήδη χειροβομβίδα και μπήκε από ένα παράθυρο σε ένα σπίτι και έκανε έκρηξη. Όταν έκανε την έκρηξη η χειροβομβίδα, σηκώθηκα πάνω για να μετακινηθώ. Και είδα μια γυναίκα η οποία μοιράστηκε, την έκανε κομμάτια, έβαψε όλο τον τοίχο. Ήταν η Ειρήνη Παφίτη, 35 χρονών. Ήταν η γυναίκα του μάστρε Γιώργου που τον Τράχωνα. Ύστερα τα έμαθα. Μετακινηθήκαμε και μπήκα στα σπίτια του Πατίκη, βρήκα 2 στρατιώτες. Άρχισαν να φωνάζουν για στρατιώτες και ρώτησα έναν στρατιώτη ποιος ήταν, μου είπε Γιώργος από την Άσσια. Του είπα να φέρει μια κάσια με χειροβομβίδες και κρατούσε τις σφαίρες που μου είχε δώσει ο μικρός. Ένας ακόμα μου είπε ότι θα παραδινόταν. Εγώ δεν ήθελα να παραδοθώ. Εκείνη τη στιγμή δεν ξέρεις τις συνθήκες που ακολουθούν. Την ώρα που πήγε στην κουζίνα τούτος, άκουσα πυροβολισμό και ερχόταν πανώ στο ένα πόδι. «Με πυροβόλησαν». Και ακριβώς στην πόρτα της κουζίνας ένας Τούρκος με παραλλαγή ξεθωριασμένη με τα κράνη του, και ήρθαμε αντιμέτωποι. Εγώ εκείνη τη στιγμή, κακά τα ψέματα, δεν είμαι δολοφόνος, από το ένστικτο του φόβου και της αυτοσυντήρησης, πάτησα τη σκανδάλη και έπεσε. [...] Δεν θα ξεχάσω, το πρόσωπο του, ήταν πιπονί, τα μάτια του ήταν ορθάνοιχτα και ήταν πιο καθαρά που το χρώμα του ουρανού, τα μαλλιά του ήταν πολλά κοντά κουρεμένα και όπως άνοιξε το στόμα του τα δόντια του ήταν ολοκίτρινα. Δεν θα το ξεχάσω. Όταν είδα το όπλο του που κρατούσε, λέω μα ήταν ψεύτικο και τον σκότωσα; Είχαν τα G3, ήταν όλο πλαστικό. Εγώ πρώτη φορά είδα έτσι πράμα. Ήξερα ότι τα όπλα ήταν σιδερένια με τα μέρη τους ξύλινα.

Μαζί με τον Γιώργο βγήκαμε έξω και μπήκαμε κάτω από μια τεράστια ζαμπουκιά, η οποία είχε ένα βαρέλι που είχε ένα φούλι μέσα, οχυρωθήκαμε. Για μια στιγμή απέναντι μας, γύρω στα 4 μέτρα, παρατηρούμε ένα τσούρμο γυναικόπαιδα. Το πιο μικρό ήταν τεσσάρων χρονών, με τα χέρια πάνω στα κεφάλια ή πάνω, γυναίκες, άνθρωποι, γέροι και πίσω τους στρατιώτες. Και φώναζαν «παραδοθείτε ρε, βγείτε ρε». Μείναμε οι δύο τελευταίοι, οι άλλοι σύντροφοι μου ήδη ήταν πιασμένοι που τους Τούρκους. Προς στιγμή σκέφτηκα να αρχίσω να ρίχνω χειροβομβίδες αλλά είπα ότι θα σκοτώναμε τα γυναικόπαιδα έτσι.

00:28:42

Πήραμε την οδυνηρή απόφαση, μη έχοντας άλλη επιλογή, να βγούμε. Η εκπαίδευση που είχα στις καταδρομές, πρώτα να φύγω τα χαρτιά, το απολυτήριο του στρατού και το ατομικό βιβλιάριο που είχα πάνω μου, που έγραφε ότι έλαβα μέρος στις επιχειρήσεις της Κοφίνου και Αγίου Θεοδώρου. Έβγαλα το τσέχικο, είχα το νου να το αποσυναρμολογήσω και να τραβήξω τις σούστες, να τα καταστρέψω. Να ρίξω τα κλείστρα που τους τοίχους. Σήκωσα το βαρέλι το οποίο που την υγρασία που είχε ήταν μαλακό, και έβαλα τα χαρτιά, το πιστόλι και έβαλα τη χειροβομβίδα, έβγαλα την περόνη, τον μοχλό οπλίσεως τον άφησα πάνω. Δηλαδή κάποιος που θα προσπαθούσε να το μετακινήσει θα γινόταν έκρηξη. Ήταν τρόπος παγίδευσης τον οποίο είχα μάθει στις καταδρομές [...].

Τέλος πάντων, βγήκαμε έξω με το πράσινο μπερέ πάνω στο κεφάλι μου και τα καταδρομόσημα πάνω μου. Με άρπαξαν οι Τούρκοι και με χτύπησαν [...]. Εντωμεταξύ ο Τούρκος ήταν τραυματισμένος πάνω στο χέρι. Κατάλαβα ότι του είπε ότι είμαι εγώ που τον πυροβόλησα. Το αρνήθηκα. [...]. Ένας άνθρωπος, ο Κούλλης ήξερε τούρκικα και τους εξήγησε τι έλεγα. [...]. «Τον έπιασε η ΕΟΚΑ Β και τον έβαλε μέσα και γι' αυτό παραδόθηκε, για να γλυτώσει να μην τον σκοτώσει η ΕΟΚΑ Β». Εκεί ηρέμησαν λίγο. Μας έβαλαν μας σε ένα σπίτι υπό ανέγερση. Νύχτωσε και κρατούσε τον Γιώργο μαζί μου [...]. Εκείνος που σκότωσαν τη γυναίκα του ήταν αιχμάλωτος μαζί μας, ο μάστρε Γιώρκος. Θυμούμαι ήρθε ένας Τούρκος με τα πολιτικά κρατούσε πιστόλι και όπλο FN και ήξερε ελληνικά. Ένα μωρό έκλαιγε και ήθελε γάλα. Όταν ρώτησε ο Τούρκος γιατί κλαίει και του απάντησαν, γέλασε και είπε «Αν είχαμε γάλα πίναμε και εμείς. Ακούτε να σας πω, η γυναίκα μου και τα μωρά μου είναι στον Μούτταλο στην Πάφο και

έμαθα ότι μπήκαν οι δικοί σας και τους σκοτώσαν. Αν έγινε τέτοιο πράμα υπόσχομαι σας εγώ θα σας σκοτώσω όλους».

Ξημέρωσε η μέρα και [...] ήρθαν λεωφορεία και μας έβαλαν μέσα, οι Τουρκοκύπριες έκλαιγαν, τούτο το πράμα είδα το με τα μάτια μου, «θα τους σκοτώσουν; Που τους παίρνουν;». Τα συναισθήματα ανάμικτα.

00:36:30

Μας πήραν στο Σαράγιο, ήμασταν 22 άτομα, τις γυναίκες αλλού. Με μια κουβέρτα στο τσιμέντο και ένα κουβά για να ουρούμε. Μας έκαναν ανακρίσεις, το δε σιτηρέσιο ήταν 2-3 φέτες ψωμί και 7-8 ελιές το πρωί, το μεσημέρι μια πατάτα βραστή και 2-3 ελιές και ένα τέταρτο ψωμί, και τη νύχτα 2-3 φέτες. Και είχαν λίγο νερό να πιούμε. Στα τσιγάρα ανάβαμε ένα τσιγάρο όλοι. Ένας βαριάνος έκανε τον φιλέλληνα και μας έλεγε συνέχεια ότι είχε ευχάριστα νέα. Από τη Δευτέρα που μας έπιασαν, ήρθε το Σάββατο. Τη νύχτα ήρθαν λεωφορεία, βγήκαμε έξω, τυλίξαμε τις κουβέρτες και μας έδεσαν τα χέρια και τα μάτια. Να κλάψεις; Να φωνάξεις; Να διαμαρτυρηθείς; Πηγαίναμε και φτάσαμε σε ένα τόπο και ακούγαμε θαλασσοταραχή. Μας έφεραν πίσω στο Σαράγιο. Κάποιος είπε ότι μας πήραν στην Κερύνεια. Και την επόμενη μέρα το ίδιο. Σκέφτηκα ότι ήταν ψυχολογικός πόλεμος. Ξημέρωσε Δευτέρα, κατά το μεσημέρι, και μπήκαμε μέσα στα λεωφορεία, πήγαμε στην Κερύνεια. Ήρθαν αποβατικά, έφεραν κόσμο και έβαζαν τους αιχμαλώτους σε μια περιοχή που ονομαζόταν Μάντρα. Στο πλοίο είχα την τύχη να καθίσω στη μεριά που δεν χτυπούσε ο ήλιος, διότι κάποιοι έπαθαν εγκαύματα. Κάτω, ο ένας δίπλα στον άλλο. Πολλοί έκαναν την ανάγκη τους, πάνω τους. Η δίψα και η πείνα θέριζαν. Αρχιζαν και φώναζαν πολλοί για νερό σε πολλές γλώσσες. Και άκουσα αυτό το πράγμα με τα αυτιά μου, είχε ένα καπετάνιο που αν ήξερε τούρκικα θα καταλάβαινε τι θα πει su ister δηλαδή θέλω νερό. Ρώτησε τον άλλο καπετάνιο όμως, what they say prisoners? Σκέφτηκα ότι είναι Άγγλος. Νηστικοί, μέσα στον ιδρώτα και την μπόχα.

00:43:45

Ξημερώματα φτάσαμε στη Μερσίνα. 30-31 Ιουλίου. Μας κατέβασαν, είχε φορτηγά του στρατού και μπαίναμε. Και στρατονόμους Τούρκους πολλούς, και στρατιώτες. [...] Ο ένας πάνω στον άλλο όπως τις σαρδέλες. Ξεκίνησα τα φορτηγά. Περάσαμε Ταρσό,

και πήγαμε στα Άδανα. Μετά τα μάθαμε. Την ώρα που κατεβήκαμε κάτω είδα ADAN ESHIR KAMPI. Τεράστιες φυλακές, και μόλις μπαίναμε μέσα, μια τεράστια φωτογραφία του Κεμάλ. Διάδρομοι και στρατιώτες με ξύλα, ρόπαλα μεγάλα, και περνούσαμε για να βγούμε στην αυλή τροχάδην. Μας έκαναν έρευνα. Χρυσafικά, πράγματα δεν είχα για να με ληστέψουν. Διότι καθοδόν όσοι είχαν σταυρούς πάνω τους, ρολόγια, αντίκες τα έπαιρναν. Εκείνα τα ρόπαλα, οι κλωτσιές ήταν...Βγήκαμε στην αυλή κάτσαμε στο κατάστρωμα και περνούσαν με καραβάνες μεγάλες με νερό μέσα και μας έδιναν μια κουτάλα του καθενός.

Εφέραν μας μετά φαγητό. Ήταν πουργούρι και είχε μέσα φασόλια, ρεβύθια, σαν να ζωντανέψαμε λίγο.

Ήρθε ένας αξιωματικός Τούρκος τζιαι ερώτησε μας ποιος ήταν ο υπεύθυνος μας. Είπαν του, ήταν ο λοχαγός Ανδρέας Φωτιάδης και είπε μας «Αιχμάλωτοι πολέμου». Μετά κάναμε μπάνιο και φορέσαμε ότι έβρισκε ο καθένας [...].

Στους θαλάμους ήμασταν περίπου 50 άτομα.

A.X.: Η επικοινωνία πως γινόταν;

Σ.X.: Με Τούρκο διερμηνέα.

Μας έφερναν και τρώγαμε. Το πρωί σούπα, το μεσημέρι όσπριο και τη νύχτα το ίδιο σκηνικό. Το πρωί ένα κομμάτι ψωμί, το μεσημέρι μισό, φρατζόλες, αλλά ήταν αλμυρές λύσσα, έβαζαν αλάτι.

Μας φωτογράφισαν με νούμερο σαν τους καταζητούμενους. Μας έβαλαν εμβόλιο. Εγώ με ένα κόλπο κατάφερα να μηνβάλω [...]. Στα Άδανα ήρθε ο Ερυθρός Σταυρός και μας κατέγραψε.

6 του Αυγούστου του Σωτήρος έκανα τη γιορτή μου στις φυλακές. 15 της Παναγίας ήμασταν Άδανα. Και είχαμε ένα παπά από το Τριμίθι, παπά-Γιαννή, να κάνει λειτουργίες. Εκείνη την ώρα θυμάσαι και το Θεό, κατεβάζεις τους όπου τους έχεις. Διότι η ανθρώπινη δύναμη δεν μπορεί να σου προσφέρει τίποτε. Πιστεύεις ότι η ουράνια δύναμη σου δίνει δύναμη.

A.X.: Οι λειτουργίες γίνονταν κρυφά;

Σ.X.: Οχι ψάλλαμε αλλά ποιος καταλάβαινε; Δεν είχαμε επαφή με τους Τούρκους.

14 έγινε ο δεύτερος γύρος, βλέπαμε τα αεροπλάνα [...].

Κόντεψε ο καιρός να μετακινηθούμε διότι έφερναν άλλους. Μας είπαν ότι θα μας έπαιρναν Αμάσεια και Σινώπη. Κάναμε 26 μέρες στα Άδανα περίπου.

Μπήκαμε στα τρένα, περνούσαμε από πόλεις, όχλος να μας φάει. Έξω από την Άγκυρα, Καισάρεια, Σίβας (Σεβάστεια), μέσα στο Τοκάτ, ανατίναξαν τις γραμμές για να μας λιντσάρουν. Κόσμος, εκατομμύρια, με τα δικράνια, με τους κούσπους, με τα φτυάρια. Χειρονομίες, βρισιές [...]. Σταμάτησαν εκεί, ήρθε στρατός και με τις ξιφολόγχες έσπρωχναν πίσω τον κόσμο. Κατεβήκαμε από το τρένο, μας έβαλαν σε πούλμαν. Είχε δύο στρατιώτες μέσα και ήταν έτοιμη στην πόρτα να απωθήσουν τον κόσμο.

[...] Φτάσαμε στην Αμάσεια. Κατεβήκαμε από τα λεωφορεία και κατευθείαν στα κελιά. Μέχρι να με ανεβάσουν στον τρίτο όροφο με έσπασαν στο ξύλο. Δεν θυμούμαι πως μπήκα στο κελί. Είχε νιπτήρα και αποχωρητήριο ατομικό [...].

Κρατούσα γύρω στα δέκα τσιγάρα. Όπως ξάπλωσα στο κρεβάτι μου, δεν μπορώ να σου το περιγράψω με απλά λόγια πως ένιωσα εκείνη τη στιγμή, πόση φιλία μπορεί να σου κρατήσει ένα τσιγάρο την ώρα της μοναξιάς σου.

Ξημέρωσε και το κελί είχε τρύπα και μας έφερναν φαγητό. Το απόγευμα μετά από 2-3 μέρες μας έβγαζαν στην αυλή. Η αυλή 10 μέτρα οι τοίχοι, βλέπαμε μόνο ουρανό. Για να περνούν οι ώρες παίζαμε ζίζιρο, πρώτην ελιά. Πάνω σε κόλλες, γιατί κάθε 2 μέρες μας έδιναν ένα πακέτο τσιγάρα asker, ήταν χωρίς φίλτρο [...].

Μέρος 3

00:00:00

Περνούσαν οι μέρες, έρχονταν κατά καιρούς, η Ερυθρά Ημισέληνος και οι Τούρκοι. Τώρα στις αυλές ήταν πιο ανθρώπινα τα πράγματα, μόνος κανένας πάτσος δεξιά-αριστερά. Μια ημέρα ήταν το seker bayram, και ήρθε ένας Ισμαήλ, ήταν ειδικός για το ξύλο που έδινε, μέχρι νυχοκόπτη χρησιμοποιούσε [...] Κρατούσε ένα δίσκο γεμάτο καραμέλες και έμπαινε στους θαλάμους [...] Το μεσημέρι μας έφεραν ένα γλυκό, ήταν καμωμένο όπως το μείγμα που κάμνεις τα λίζα.

[...] Τούτος ο Ισμαήλ μας είδε μας μια μέρα που παίζαμε ζίζιρο και μας είπε να έρθει να παίξει μαζί μας. [...] Κάποιοι, μια ομάδα και ντρέπομαι να το πω, είχαν την ταπέλα ότι ήταν και «Έλληνες», γνωστοί εοκαβητατζήδες, είπαν του διερμηνέα, «όταν πάμε στην Κύπρο να έρθεις στα χωριά μας να φάμε να διασκεδάσουμε, να δεις τι άνθρωποι είμαστε, να μην νομίζεις ότι είμαστε φονιάδες». Διότι κυκλοφόρησε στην Τουρκία ότι

σκοτώσαμε νέους και γέρους και άμαχους, από την Αλόα, Σανταλάρη, Μάραθα. Που πήγαν άλλα «ελληνόπουλα» και έκαναν αυτή την κουβέντα [...].

Και ο διερμηνέας απάντησε τους «ναι ρε να έρθω να με ταΐσετε να με ποτίσετε και να με σκοτώσετε». Ο φανατισμός υπήρχε μεταξύ μακαριακών και γριβικών, οι ύβρεις, χωρίστηκαν σε ομάδες. Και αυτό ήταν λυπηρό. Διότι κάτω που το θεό τους που ονομαζόταν Αλλάχ ήμασταν όλοι. Δεν ξεχώριζαν αυτοί γριβικούς και μακαριακούς [...]

00:08:59

[...] Συνέλαβαν κάποιους και θυμήθηκαν ότι είχαν πληροφορίες για κάποια ονόματα από το 1963-1964 που δολοφόνησαν Τούρκους [...].

[...] Πρώτη αποστολή έφευγαν οι μικροί όσοι ήμασταν που 50 και κάτω μας άφησαν. Ήμασταν στρατεύσιμοι. Μας απέλυσαν και εμάς, δεν είχε άλλους [...]. Αλλά πριν να κατέβουμε, όταν φώναζαν ότι ήταν να απολυθούν άλλοι, ξάπλωσα το μεσημέρι, χωρίς να κοιμηθώ. Έβλεπα σαν το όνειρο, σαν να ήρθε κάτι στη σκέψη μου. Και έβλεπα που το δρόμο τον δικό μας για να πάω στο πατρικό μου, ότι ήταν όλο σημαίες ελληνικές. Και ως εκεί στο σπίτι μου σταματούσε και ήταν ανοικτό το σπίτι. Μπήκα μέσα και βρήκα τον πατέρα μου και στεκόταν σκυφτός και έτρωγε. Τον ρώτησα αν άκουσε ποτέ θα μας αφήσουν. Η νοσταλγία της επιστροφής, της αβεβαιότητας. Δεν με κοίταξε αλλά συνέχισε συνοφρυωμένος να τρώει και άκουσα «22», αλλά δεν κατάλαβα αν ήταν μέρες, μήνες ή χρόνια. Το 22 το άκουσα το διότι άρχισαν και φώναζαν εκείνη την ώρα. «Αν δεν σας αφήσουν, χαιρέτα μου τον πλάτανο». Σημείωσα εκείνη την ημέρα. Σε 22 μέρες ήμουν ελεύθερος [...].

00:17:22

Ένας Τούρκος στρατιώτης ήρθε και φώναζε ihtiar, σημαίνει γέρος. Είχε ένα γέρο που τη Θέρμια και ήξερα Τούρκικα. Του είπε ότι αύριο πρωί πρωί θα πηγαίναμε στην Κύπρο. Κάναμε δύο φορές μπάνιο, σε χαμάμ των φυλακών [...]. Κάναμε χαρά, δεν κοιμηθήκαμε. Ήταν αλήθεια. Μαζέψαμε τα προσωπικά μας [...]. Μόλις το άκουσαν, είχε 3 αδέρφια τον ένα θυμούμαι, ονομαζόταν Απόλλωνας από την Κερύνεια, μόλις το άκουσε, λιποθύμησε.

Μέρος 4

00:01:45

Ξαφνικά μετά το μεσημέρι άνοιξαν οι πύλες, δέκα μέτρα πόρτες σιδερένιες και τρεχτοί προς τη σιδηροδρομική γραμμή. Εκεί άρχισε εντός εισαγωγικών ο αέρας της ελευθερίας. Ξεκίνησε το τρένο, όλη τη νύχτα ταξιδεύαμε. 24 του Οκτώβρη. [...]. Ο κόσμος ήταν πιο φιλικός, δηλαδή η προπαγάνδα... Ταξιδεύαμε όλη τη μέρα, και μόλις σκοτείνιασε φτάσαμε στη Μερσίνα. [...] Μπήκαμε στο πλοίο [...].

00:08:40

26 του Οκτώβρη, στη γιορτή του Αγίου Δημητρίου μεγάλη η χάρη του, ήρθαμε στην Κύπρο. Ήταν λεωφορεία, ένας Τούρκος δεσμοφύλακας αξιωματικός, ο βαθμός του ήταν αστυνόμου β, ήρθε με τον καλύτερο του τρόπο. «Καλωσορίσετε ρε παιδιά στον τόπο μας». Αλλά μες το πλοίο έμαθα ότι είχε αιχμαλώτους και στο Αντίγιαμαν [...]. Μας έφεραν στις αποθήκες Παυλίδη [...]. Η τελευταία αποστολή ήταν 375, και χωριστήκαμε. Και έριξαν το γρόσι πάνω [...] εμένα η τύχη μου ήταν να απολυθώ στις 28 [...].

00:13:44

Και ξεκινούσε η αγωνία να περάσουμε. Ο κόσμος, Τούρκοι χωρίς έκτροπα. Η πιο συγκινητική στιγμή της ζωής μου ήταν τούτη, όταν περάσαμε στο οδόφραγμα του Λήδρα Πάλας, που άρχισε το λεωφορείο, να κάνει σιγά σιγά, η αγωνία εκείνη την ώρα του κόσμου. Πρόσεξα για πρώτη φορά την ελληνική σημαία, είδα τους στρατιώτες τους δικούς μας που κάθονταν, τα εθνόσημα, ότι ήταν δικοί μας πλέον, συνειδητοποίησα ότι τέλειωσε το μαρτύριο. Δηλαδή ο δρόμος της ελευθερίας ήταν ανοιχτός, δηλαδή ο αέρας της ελευθερίας ήταν ανοιχτός. Ζούσαμε έναν όνειρο και μια πραγματικότητα. Μόλις περάσαμε το οδόφραγμα το δικό μας [...] εκεί πίστεψα ότι μας άφησαν. Ήταν απόγευμα ακόμα, και είπα την εξής κουβέντα «Ε κοπέλλια γονατίστε να κάνουμε τον σταυρό μας». Αυτές οι στιγμές, αν υπήρχε στη ζωή του ανθρώπου replay να τις βάλει και να τις ξαναζήσει, θα προτιμούσα να την ξαναζήσω τούτη τη στιγμή της ελευθερίας μου.

Μπήκαμε στα λεωφορεία, περνούσαν οι Τούρκοι, κάναμε χειραψία και μπαίναμε στα δικά μας. Ο πρώτο άνθρωπος που είδα στη ζωή μου ήταν ο Δημήτρης Φιλιππίδης, ένας φίλος μου, και αμέσως μετά την μακαρίτισσα την πεθερά μου.

Στη Ξενοδοχειακή μας ρωτούσαν «πως τα περάσετε στην Τουρκία;» «Καλά». Τι να τους πούμε; Βγάλαμε τα ρούχα να μας βάλουν ένεση. Ξαφνικά βλέπω τον πατέρα μου. Ήρθαν, αγκαλιαστήκαμε. «Τι κάνετε;», «Είμαστε καλά», «Το σπίτι μας;», «Δεν πιάστηκε». Το όνειρο που είδα με τις ελληνικές σημαίες.

Μετά είδα την Αλεξάνδρα τη σύζυγο μου, μαζί με μια ξαδέρφη της, και την Κατερίνα την κόρη μου που ήταν 3 χρονών και τη ρώτησα «που είναι το μωρό;». Η Ειρήνη η δεύτερη κόρη. Ήταν ενός μηνός, μέχρι να έρθω έγινε τεσσάρων [...] Εκείνη την ώρα δεν με συγκρατούσε κανένας. Έτρεξαν να πιάσω τα μωρά μου αλλά άνθρωποι της Πολιτικής Άμυνας με κράτησα και ένας ηλικιωμένος με ρώτησε «θέλεις να κάνεις ζημιά στα μωρά σου;» Του είπα «όχι». [...].

Η πιο συγκινητική στιγμή ποια ήταν. Κόσμος, χιλιάδες με τις φωτογραφίες «τον είδατε;» Εμείς είχαμε αγωνία να δούμε τους δικούς μας. Εκείνοι είχαν την αγωνία για εκείνους που δεν επέστρεψαν.

Κάναμε μπάνιο, μας έδωσαν ρούχα, μια λίρα και πήγαμε στα αντίσκηνα [...]. Όταν νύχτωσε πήγα καθαρός στο αντίσκηνο με ένα τραπέζι στρωμένο, να δεχτούν τον ήρωα που επέστρεψε που την Τουρκία [...].